

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMICS

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

**LABOUR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL**

scientific electronic journal

2025-yil 2-son

Volume 4, Issue 2, 2025

**MEHNAT IQTISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 2-2025

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi,
49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog'lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:**(Chairman of the Editorial Board)**

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:**(Members of the Editorial Board)**

Toshqulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadiyevich, i.f.d., prof.
Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d, prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
Amirov Lochinbek Fayzullayevich, i.f.f.d., (PhD), dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.d., (DSc), dots.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:**(Community Council members)**

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federasiyasi)
Keynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muxarrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Veb-administrator (Web admin): Musayev Xurshid Sharifjonovich

MUNDARIJA (CONTENTS)

MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI

A.B.Xayitov	Aholining oʻzini oʻzi ish bilan band qilishi: tahlil va natijalar	5-12
N.R.Saidov	Iqtisodiyot tarmoqlarida barqaror ish oʻrinlarini tashkil etishning istiqbolli yoʻnalishlari	13-19
Sh.R.Fayziyeva	Влияние государственно-частного партнёрства на занятость: экономический анализ	20-25
B.Z.Ganiyev B.Sh.Raxmonov	Labor productivity in Uzbekistan: challenges and opportunities	26-32
G.T.Umarova	Mintaqa aholisi ish bilan bandligi: turlari va takibi, taʼsir etuvchi omillar tahlili	33-40

DEMOGRAFIYA

N.B.Tula	Анализ взаимосвязи демографического развития и управленческих подходов в условиях урбанизации	41-52
----------	--	-------

INSON KAPITALI

I.A.Bakiyeva	Iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarining taʼlim tizimida tadbirkorlik faoliyatiga kasbiy tayyorlash tajribalari	53-65
K.A.Abdukadirova	Oʻzbekiston Respublikasi oliy taʼlim xizmatlari bozorida raqobatni rivojlanishi xususiyatlari	66-73
F.A.Doniyorova	Человеческий капитал как стратегический ресурс устойчивого развития: опыт Узбекистана	74-85
F.M.Talipov	Самостоятельная работа студентов по физике и формирование человеческого капитала	86-91

INSON TARAQQIYOTI

D.I.Iskandarova	Aholi turmush darajasi va farovonligini oʻrganishning ijtimoiy-iqtisodiy yondashuvlari	92-100
-----------------	--	--------

MIGRATSIYA

Z.T.Jumanova	Turistlar statistik hisobini olib borish boʻyicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	101-109
--------------	---	---------

INSON RESURSLARINI BOSHQARISH

S.I.Mamurov I.E.Saparova	<i>HRM va raqamlashtirish: zamonaviy yondashuvlar va imkoniyatlar</i>	110-121
Z.B.Ro'zibayeva	<i>Turizm sanoatini rivojlantirishda inson resurslarining roli: nazariya va amaliyot uyg'unligi</i>	122-128

TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH

X.O.Botirova	<i>Tadbirkorlikni rivojlantirishda iqtisodiy samaradorlikni oshirishning nazariy asoslari</i>	129-140
F.A.Ibragimova U.J.Djurayev M.D.Raxmatova	<i>Tadbirkorlik faoliyatida menejment va marketing strategiyalarining o'rni</i>	141-149
D.I.Otaboyeva	<i>O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlanish holati va maqsadli ko'rsatkichlari tahlili</i>	150-156

GENDER TENGLIGI

B.Z.Ganiyev O.U.Dilmurotova	<i>Women in the workforce: unlocking Uzbekistan's productivity potential</i>	157-165
--	--	---------

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

AHOLINING O'ZINI O'ZI ISH BILAN BAND QILISHI: TAHLIL VA NATIJALAR

Xayitov Abdimannon Buxarovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Mehnat iqtisodiyoti” kafedrası professori

DOI: https://doi.org/10.55439/LEHC/vol2_iss1/a170

Annotasiya. Ushbu maqolada 2020-yilning mart oyidan boshlangan holat, COVID-19 pandemiyasi sababli global darajada iqtisodiyot uchun xavf darajasi inqiroz holatiga olib kelgan davrda ishsiz qolgan aholini o'zini o'zi ish bilan band qilish borasida qabul qilingan chora-tadbirlar va tartibga solish yo'nalishlarini ijrosi bo'yicha erishilgan amaliy natijalar asoslab berilgan

Kalit so'zlar: o'zini o'zi ish bilan band qilish, global to'lqin, ijtimoiy kafolatlar, yakka tartibdagi tadbirkorlik, bazovoy hisoblash miqdori, ijtimoiy soliq to'lash, "biznesga birinchi qadam", "mahalla-biznes".

САМОЗАНЯТОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ: АНАЛИЗ И РЕЗУЛЬТАТЫ

Хайитов Абдиманнон Бухарович

Ташкентский государственный экономический университет

Профессор кафедры «Экономика труда»

Аннотация. В статье представлены практические результаты, достигнутые в ходе реализации мер и нормативных актов, принятых для самозанятости безработного населения в период кризиса, вызванного пандемией COVID-19, начавшегося в марте 2020 года, и уровень риска для экономики в глобальном масштабе.

Ключевые слова: самозанятость, глобальная волна, социальные гарантии, индивидуальное предпринимательство, базовая величина расчета, уплата социального налога, «первый шаг в бизнес», «махалля-бизнес».

SELF-EMPLOYMENT OF THE POPULATION: ANALYSIS AND RESULTS

Khayitov Abdimannon Bukharovich

Tashkent State University of Economics

Professor of the Department of "Labor Economics"

Abstract. The article presents the practical results achieved in the course of implementing measures and regulations adopted for self-employment of the unemployed population during the crisis caused by the COVID-19 pandemic that began in March 2020, and the level of risk for the economy on a global scale.

Keywords: self-employment, global wave, social guarantees, individual entrepreneurship, basic calculation amount, payment of social tax, "first step into business", "business in the neighborhood".

Kirish

2020-yilda boshlangan yangi global to'liq bilan kirib kelgan Pandemiya insoniyat oldida misli ko'rilmagan darajada ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy muammolarni keltirib chiqardi, qolaversa dunyo mamlakatlarining aynan sog'liqni saqlash tizimidagi tayyorgarligini g'alvirdan o'tkazganligi bu sir emas. Aynan pandemiya orqali shakllangan muhit va shart-sharoit mamlakatlar iqtisodiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Ayniqsa karantin davrida aksariyat korxonalarining vaqtincha ish faoliyatini to'xtashi, shu bilan birga xodimlarni kunlik, og'zaki yoki shartnomasiz mehnat faoliyatiga jalb etgan ish beruvchilar tomonidan ish haqi va ijtimoiy kafolatlar mas'uliyatsizliklar orqali davlat oldida bir qator muammlarni keltirib chiqardi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Ish bilan bandlik tushunchasiga nisbatan turli yondashuvlar mavjud bo'lib, jumladan rossiyalik iqtisodchi olim A.I.Rofe ushbu tushunchaga o'z munosabatini bildirib, “Ish bilan bandlik - bu mamlakat aholisining iqtisodiy faol qismidagi kishilar uchun ishlarning mavjudligi, ya'ni amaldagi qonunchilikka zid bo'lmagan, daromadli mashg'ulot bilan band bo'lishidir” - deb ta'rif bergan [1].

Shuningdek, yetuk iqtisodchi olimlardan I.M.Aliyev, N.A.Gorelov, L.O.Ilnalalar ushbu tushunchaga: “Ish bilan bandlik ijtimoiy-iqtisodiy hodisa sifatida fuqarolarning shaxsiy va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish bilan bog'liq hamda mehnatdan daromad (ish haqi) keltiruvchi ijtimoiy foydali mehnat sifatida namoyon bo'lishi mumkin” [2]- deb ta'rif berganlar.

Mazkur ta'riflardan farqli o'laroq, bizning fikrimizcha ish bilan bandlik munosabatlari, mehnatga layoqatli kishilarning qanchasi va qay darajada ijtimoiy foydali mehnatda qatnashishini ko'rsatadigan ijtimoiy- iqtisodiy ko'rsatkichdir. Aholining ish bilan bandligi mehnat unumdorligining oshishiga va o'z navbatida, milliy boylikning ham o'sishiga xizmat qiladi, ayni paytda ishsizlikning salbiy oqibatilari shundaki u nafaqat ishlab chiqarishning pasayishiga, balki pirovardida qashshoqlikning boshlanishiga ham olib kelishi mumkin.

Bozor munosabatlari sharoitida aholi ish bandligini shakllantirishning boshqa tamoyillari ham amal qiladi. Bunda davlat mavjud mehnat resurslaridan ijtimoiy ishlab chiqarishda foydalanish borasidagi monopoliyaga har qanday da'vogarliklardan voz kechadi. Shu asosda boshqa tamoyil – erkin tanlab olingan bandlik tamoyili, ya'ni qonuniy daromadlar manbaiga ega bo'lgan mehnatga layoqatli aholining ixtiyoriy ravishda ish bilan band bo'lmaslik huquqi yuzaga keladi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida o'zining mehnat qilish qobiliyati (ishchi kuchi) ni tasarruf etish huquqi faqat uning egasiga, ya'ni xodimning o'ziga tegishli bo'lib, uni hyech kim mehnat qilishga majbur qilishga haqli emas (qonun hujjatlarida nazarda tutilgan holatlar bundan mustasno).

Ijtimoiy yo'naltirilgan iqtisodiyotning eng muhim mezoni ish bilan bandlikka bo'lgan munosabatdir. Ish bilan bandlik muammosi ijtimoiy

muammo. Shunday ekan eng yuqori darajadagi aholining demografik jihatlarini va undan samarali foydalanish hamda jamiyat rivoji uchun yo'naltirilganligi ish bilan bandlik kompleks ijtimoiy siyosatning ajralmas qismi, ekanligidan dalolat beradi. Aholining ish bilan bandligi muammolarining ijtimoiyligi uning, eng avvalo, inson, uning manfaatlari va mehnat sohasidagi ehtiyojlariga qaratilganligi bilan belgilanadi. Qanchalik darajada insonning ijtimoiylashuv darajasi yuqori bo'lsa, shunchalik darajada inson kapitalining sifat darajasi o'zgarib boradi.

Akademik Q.Abdurahmonov tomonidan "...ish bilan bandlikning eng kam deganda *to'rt ijtimoiy jihatini* hisobga olish lozimligini, ish bilan bandlikning insonning Konstitutsiyada belgilab berilgan eng muhim huquqi – mehnat huquqi bilan mustahkam bog'liqligi, turmush darajasi va munosib hayot kechirish shart-sharoitlarini shakllantirishda ish bilan bandlik hal qiluvchi rol o'ynaydi. Aynan ish bilan bandlik mehnat faolligini oshirish, mehnatga qobiliyatli fuqarolar va ular oilalarining turmush darajasini oshirishning eng muhim kafolati, har kimning va umuman, jamiyat farovonligining negizi bo'lgan yuqori umumli mehnatning yangi omilini shakllantirish, aynan mehnat faoliyati insonni o'zgartiradi, uning kasbiy imkoniyatlarini ochib beradi va ko'paytiradi, shaxsning rivojlanishini rag'batlantiradi"¹-deb ta'kidlanadi.

Darhaqiqat, ushbu yo'nalishlar milliy iqtisodiyotdagi moliyaviy, moddiy va mehnat resurslarini qayta guruhlariga ajratish, fan-texnika taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari, shuningdek, ishlab chiqaruvchi kuchlarni joylashtirish, turmush sifati darajasini oshirish yo'llarini belgilab beradi. Bu g'oyat muhim muammolardan biri ekanligi, ayniqsa globalashuv sharoitida ish bilan bandlik tarkibida o'zini-o'zi band qilganlar ulushini oshirish va tartibga solish muammolarini, binobarin, muallif qayd etgandek jamiyat farovonligining negizi bo'lgan yuqori umumli mehnatning yangi omilini shakllantirish aynan butun iqtisodiyotni isloh qilishning muvaffaqiyati, mazkur muammoni e'tirof qilish va hal etishga ma'lum darajada bog'liqligini guvohi bo'ldik. Shunday ekan jamiyat taraqqiyotining asosi aholi tarkibidan hududlar miqiyosida aholining o'zini-o'zi ish bilan bandlik darajasini oshirish hozirgi kunning eng dolzarb muammolaridan biridir.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqotda O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotning hozirgi rivojlanish holatini baholash, mavjud muammolarni aniqlash va istiqbolli yo'nalishlarni aniqlash maqsadida kompleks yondashuv asosida bir nechta ilmiy uslublar qo'llanildi. Tadqiqotni olib borishda analiz va sintez, induksiya va deduksiya, statistika va taqqoslash kabi tadqiqot usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar

Shu bilan birga qonuniy faoliyat yuritishlarini rag'batlantirish maqsadida bir qator farmon va qarorlar qabul qilinmoqda. Xususan, tadbirkorlik faoliyati

¹ Q.Абдурахмонов. Меҳнат иқтисодиёти: Назария ва амалиёт / Дарслик. Қайта ишланган ва тўлдирилган 3-нашри. Т.: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси «FAN» нашриёт давлат корхонаси, Т.: 2019. – 257б

va o'zini o'zi band qilishni davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 8-iyunda qabul qilingan PQ-4742-sonli qarori aholi tarkibida o'zini-o'zi ish bilan band qilish yo'lidagi dastlabki normativ me'yoriy hujjat hisoblanadi.

Qarorga asosan jismoniy shaxslar 67 ta faoliyat turidan istalgani bilan shug'ullanishi hamda “Soliq” mobil ilovasi orqali masofadan turib, bepul ro'yxatdan o'tkazish imkoniyati yaratilib, qo'yidagi asosiy yo'nalishlar belgilab berildi:

1-jadval

O'zini-o'zi band etish yo'nalishlari va xizmat ko'rsatish turlari²

№	Yo'nalishlar	Xizmat ko'rsatish turlari
1.	Qishloq xo'jaligi yo'nalishi bo'yicha xizmatlar	Chorva mollarini o'tlatish, ularni parvarish qilish, qishloq xo'jalik o'simliklarini ekish va parvarish qilishda tomorqa egalariga yordam berish
2.	Maishiy xizmatlar	Sartaroshlik, manikyur, kosmetolog, pedikyur, uyda kir yuvish va dazmollash, kalitlar tayyorlash, poyabzal tikish, ta'mirlash va bo'yash xizmatlari
3.	Sanoat yo'nalishi bo'yicha xizmatlar	Yog'och me'morchiligi, santexnika xizmati, elektr montaj ishlari, makulatura, plastik idish, temir tersak to'plash va qo'shimcha xomashyo to'plash
4.	Xalq iste'moli mollari ishlab chiqarish va xizmatlar	Non, uyda pop-korn, muzqaymoq, salatlar, salqin ichimliklar, ayron, go'ja hamda dehqon bozorlarida qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotish)
5.	Ijtimoiy yo'nalishlar bo'yicha xizmatlar	Uyda repetitorlik qilish, bolalarga qarab turish va ularni parvarish qilish, uy xo'jaligini yuritish, xonalarni tozalash, xalq tabobati
6.	Axborot kommunikasiya yo'nalishi bo'yicha xizmatlar	Ijtimoiy tarmoqlardagi faoliyat, dasturiy ta'minot, mobil ilovalar va veb saytlarni ishlab chiqish, matnni yaratish va ishlov berish

E'tiborlisi, yuqoridagi faoliyat turlari bilan oldinlari yakka tartibdagi tadbirkorlar shug'ullanishi mumkin edi. Endilikda esa o'zini o'zi band qilgan fuqarolar ham ushbu faoliyat turlari bilan bir vaqtning o'zida shug'ullanishlari mumkin bo'ldi. Quvonarlisi, ushbu amaliyot orqali minglab norasmiy sektorda ishlab kelayotgan jismoniy shaxslarning faoliyati qonuniylashtiriladi. Ularga ijtimoiy soliq to'langan davrda ish staji hisobga olinadi hamda kelgusida pensiya ta'minotiga asos yaratiladi.

Yakka tartibdagi tadbirkorlik - bu jismoniy shaxs yuridik shaxs tashkil etmasdan va yakka tartibdagi tadbirkor (IE) sifatida ro'yxatdan o'tmasdan tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanadigan mehnat faoliyati turi.

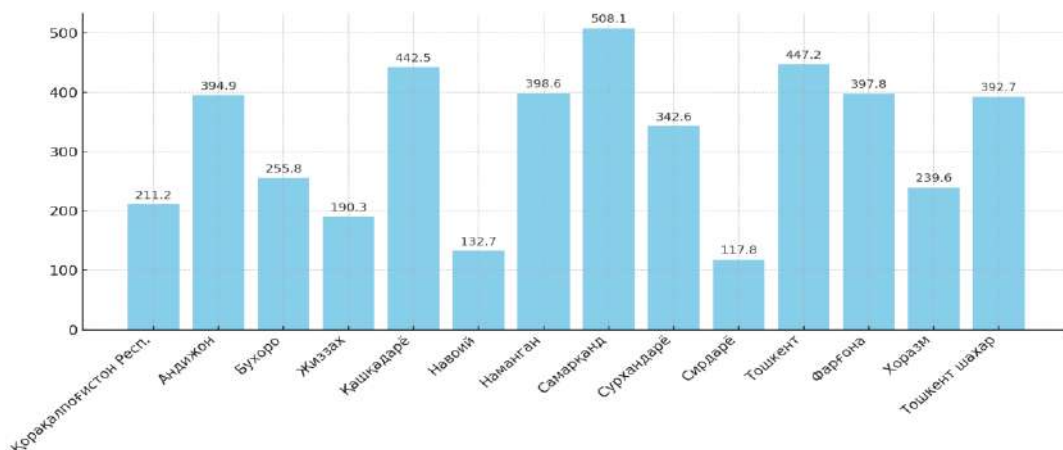
2024-yil davomida sohalar kesimida o'sish quyidagicha bo'lgan:

- maishiy xizmatlar — 104,3 foiz (+976 ming nafar, 2025-yil 1-yanvar holatiga 1 mln 912 ming nafar);

- ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish — 94,6 foiz (+203,1 ming nafar, 417,8 ming nafar);

² Ushbu jadval me'yoriy-huquqiy hujjatlar asosida muallif tomonidan tuzilgan

- axborot-kommunikasiya — 87 foiz (+55,7 ming nafar, 119,7 ming nafar);
- ijtimoiy yoʻnalishdagi xizmatlar — 55,9 foiz (+178,2 ming nafar, 496,9 ming nafar);
- qishloq xoʻjaligi xizmatlari — 53,6 foiz (+386 ming nafar, 1 mln 106,5 ming nafar);
- sanoat xizmatlari — 49,6 foiz (+138,9 ming nafar, 418,9 ming nafar).

1-rasm. 2025-yil 1-yanvar holatiga koʻra hududlar kesimida oʻzini oʻzi ish bilan band etganlar holati tahlili, ming kishi³

2025-yil 1-yanvar holatiga Oʻzbekistonda oʻzini oʻzi band qilgan shaxslar 4,471 mln nafardan oshganini maʼlum qildi. Yil davomida koʻrsatkich 76,5 foizga (1,9 mln nafar) oshgan. Eng yuqori oʻsish maishiy xizmatlar hamda ishlab chiqarish va xizmat koʻrsatish sohasida kuzatilgan.

Hududlar kesimida eng koʻp oʻzini oʻzi band qilgan shaxslar boʻyicha yetakchi oʻrinlarni Samarqand viloyatida (508,1 ming nafar), Toshkent viloyati (447,2 ming nafar), Qashqadaryo viloyatida (442,5 ming nafar) roʻyxatdan oʻtgan (1-rasm).

Tahlillar shuni koʻrsatadiki, hozirga kunga kelib, oʻzini oʻzi band qilganlarning 58 foizi erkaklar, 42 foizi esa ayollar hisoblanadi.

Yengil avtotransportda yoʻlovchi tashish faoliyati boʻyicha roʻyxatdan oʻtgan fuqarolar soni 707,3 ming nafarni tashkil etgan. Shundan 450,5 ming nafari 2024-yilda roʻyxatdan oʻtgan. Davlat soliq qoʻmitasi avvalroq 2024-yilda Oʻzbekistonda rasmiy taksi bozorining hajmi 5,89 trln soʻmga yetganini maʼlum qilgandi. Bir qatnov uchun oʻrtacha toʻlov 18456 soʻmni tashkil qilgan. Yil davomida deyarli 320 mln safar amalga oshirilgan boʻlib, ularning 23,7 foizi karta orqali toʻlangan.

Oʻzini oʻzi band qilgan shaxslar mehnat stajini hisoblash uchun yiliga kamida BHMning 1 baravari miqdorida ijtimoiy soliqni ixtiyoriy tartibda

³ Ўзбекистон Республикаси Солиқ қўмитаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб ишлаб чиқилган

to'lash huquqiga ega. Bu ular BHMning 1 baravaridan ko'proq miqdorda ijtimoiy soliq to'lashlari mumkinligini anglatadi.

O'zini o'zi band qilgan shaxsning pensiyasini hisoblash uchun daromadlar miqdori to'langan ijtimoiy soliq summasidan kelib chiqib, yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun belgilangan tartibda aniqlanadi.

Yakka tartibdagi tadbirkor (o'zini o'zi band qilgan shaxs)ning pensiya hisoblashda hisobga olinadigan muayyan oy (yil) uchun daromadi quyidagicha aniqlanadi:

To'langan ijtimoiy soliq summasi/Amaldagi ijtimoiy soliq stavkasi x 100.

Masalan, o'zini o'zi band qilgan shaxs yiliga 500 ming so'm ijtimoiy soliq to'ladi. Pensiya hisoblash uchun yillik daromad miqdori:

$$500\,000 : 12 \times 100 = 4\,166\,666,67 \text{ so'm}$$

Bunda: 12 – ijtimoiy soliq stavkasi.

Bunda pensiyani hisoblash uchun o'rtacha oylik ish haqi PHBMning 12 baravaridan ko'p bo'lmagan miqdorda qabul qilinadi. Hozirgi vaqtda bu summa 5 136 000 so'mni tashkil etadi (428 000 x 12).

Aholiga qo'shimcha qulaylik: o'zini o'zi band qilgan shaxslar uchun ijtimoiy soliq to'lash muddati uzaytirildi.

Ta'kidlanganidek, Soliq kodeksining 408-moddasida nazarda tutilgan shu toifadagi shaxslar tomonidan to'lanadigan ijtimoiy soliq hisobot yilining 1-dekabrigacha amalga oshirilishiga oid norma qayta ko'rib chiqildi va bu muddat 31-dekabrga qadar etib belgilandi.

Bu imtiyozlar “Soliq va byudjet siyosatining 2025-yilga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari qabul qilinganligi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritish to'g'risida”gi Qonunda o'z ifodasini topdi.

Ish stajiga ega bo'lmoqchi bo'lgan va o'zini o'zi band qilgan fuqarolar uchun ijtimoiy soliqni to'lash muddatining 31-dekabrga qadar uzaytirilishi bir qator qulayliklarni yaratadi. Jumladan, ushbu tartib asosida mehnat bilan band shaxslar bazaviy hisoblash miqdorida 1 yilda 1 marotaba ijtimoiy soliqni to'lasa, 1 yillik ish stajiga ega bo'lishi mumkin.

Tanqidiy-tahliliy o'tgan muhokamalar davomida senatorlar tomonidan parlament so'rovida ko'tarilgan ayrim masalalar hanuzgacha o'z yechimini topmagani qayd etildi. Xususan, o'zini o'zi band qilgan shaxslar tomonidan ijtimoiy soliq summasi belgilangan miqdordan kam to'langanda mehnat stajini to'langan soliq miqdoriga mutanosib ravishda inobatga olish yoki to'langan summani soliq to'lovchiga qaytarishning huquqiy mexanizmlarini joriy etish ishlari yakuniga yetkazilmagan.

Yoshga doir pensiya tayinlash uchun yetarli mehnat stajiga ega bo'lmagan fuqarolarga (oz muddat yetmaganda, 6 oydan 1 yilgacha) o'zini o'zi band qilish orqali zarur mehnat stajini inobatga olish imkoniyatini yaratish masalasi o'z yechimini topmagan. Demak, bu kabi muammolarni hal etish dolzarbligicha qolmoqda. Senatorlar ularni bartaraf etish bo'yicha o'z takliflarini berdilar.

2025-yil 1-maydan YaTT yoki yuridik shaxs sifatida ro'yxatdan o'tganda o'zini o'zi band qilgan shaxslar davlat bojidan ozod qilinadi.

2025-yil 1-maydan boshlab «o'zini o'zi band qilgan shaxs - yakka tartibdagi tadbirkor - kichik biznes - o'rta biznes - yirik korxona» zanjiri asosida tadbirkorlarning yiriklashuvini rag'batlantirish bo'yicha mexanizmlar joriy qilinadi. O'zini o'zi band qilgan shaxslar yakka tartibdagi tadbirkor yoki yuridik shaxs sifatida davlat ro'yxatidan o'tkazilganda, davlat boji undirilmaydi⁴.

Bu tadbirkorlarning yiriklashuvini rag'batlantirish dasturining bir qismidir. Biznesini kengaytirganlar garovsiz kreditlar yoki QQSni tezlashtirilgan tarzda olishlari mumkin bo'ladi.

Shu bilan birga banklar tomonidan o'tgan davr mobaynida o'zini o'zi band qilgan aholi uchun bir qancha yangi bank xizmat turlari joriy etildi:

Birinchidan, o'zini o'zi band qilgan shaxslar uchun “Biznesga birinchi qadam” mikroqarz joriy etildi⁵. Muddati 12-36 oygacha; yillik foizi 26-28% gacha; birinchi bosqichda 6.8 mln. so'mgacha; ikkinchi bosqichda 11.9 mln. so'mgacha summada plastik karta orqali naqd pulda ajratiladi.

Ikkinchidan, bu bankka biriktirilgan mahallardagi fuqarolar uchun o'z tomorqangizda yoki xonadonida tadbirkorlik faoliyatini boshlash va provardida qo'shimcha daromad olishiga imkoniyat yaratish maqsadida “Mahalla-biznes” mikroqarz mahsuloti joriy etildi.

Kredit shartlari: miqdori - 15 mln. So'mgacha; muddati - 48 oygacha foizi - 22-24%.

"Mikrokreditbank" ATB tomonidan kredit biriktirilgan mahallalarda o'z-o'zini band qilgan jismoniy shaxslarga va "Mikrokreditbank" ATBga biriktirilgan mahallalarda istiqomat qiluvchi 18 yoshdan 60 yoshgacha bo'lgan shaxslarga beriladi.

O'zini o'zi band qilgan yoshlarga onlayn shaklda imtiyozli davr bilan 7 yilgacha muddatga 100 mln so'mgacha imtiyozli kreditlar beriladi. Bu bo'yicha “Yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish va bandligini ta'minlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi Prezident qarori (PQ-62-son, 14.02.2025 y.) qabul qilindi.

Qarorga ko'ra, zamonaviy tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish uchun yoshlarning startup va investisiya loyihalariga imtiyozli moliyaviy mablag'lar ajratiladi.

“Biznesga birinchi qadam” loyihasiga muvofiq 18 yoshga to'lgan va 30 yoshdan oshmagan ijtimoiy soliq to'lagan o'zini o'zi band qilgan jismoniy shaxslarga onlayn shaklda imtiyozli davr bilan 7 yilgacha muddatga 100 mln so'mgacha imtiyozli mikroqarz sifatida ajratildi.

⁴ “Кичик ва ўрта бизнеснинг иқтисодиётдаги ўрнини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 19 мартдаги даги ПФ-50-сонли Фармони

⁵ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 9 январдаги “2024 йилда янги иш ўринларини ташкил этиш ва аҳоли бандлигига қўмаклашиш дастури тўғрисида” ги ПК-7-сон Қарори

2025–2027-yillarda yosh tadbirkorlarga kompleks xizmatlar ko’rsatiladi, ularning faoliyatini moliyaviy qo’llab-quvvatlash borasida AT “Aloqabank” tayanch “yoshlar banki” etib belgilandi.

Xulosa

2026-yil 1-yanvardan boshlab o’zini o’zi band qilgan shaxslar shug’ullanishi mumkin bo’lgan faoliyat turlari 104 tadan 72 taga qisqaradi. Sartaroshlik, repetitorlik, foto-videochilik, kopirayterlik va boshqalar ro’yxatdan chiqarib tashlanadi. Ammo uchta yangi ish, jumladan, marketpleyslarda savdo qilish kiritiladi.

O’zini-o’zi ish bilan band qilish faolitini tashkil qilinishi bilan bog’liq jarayonlar huquqiy-me’yoriy asoslari, aholining mazkur yo’nalishdagi faoliyatda o’z o’rnini topish hamda daromad olish imkoniyatini shakllanganligi, mazkur yo’nalishda faoliyat olib borayotgan aholi qatlamida o’zini-o’zi band qilgan tadbirkor maqomini hamda ularning to’la ma’noda ijtimoiy kafolatlardan foydalanayotganligi va eng asosiysi keyingi besh yil davomida ular orasida mavqi va moliviy imkoniyatlaridagi o’sish ko’rsatkichlari, qolaversa ijtimoiy ahamiyatlilik darajasi oshishi o’z navbatida mazkur sohada ham tarkibiy o’zgarishlar qilishni taqoza etdi.

O’zini-o’zi ish bilan band etish faoliyati jamiyatda o’z o’rni va ahamiyatiga ko’ra ijtimoiy muaamolar qatoriga kiradi. Shunday ekan mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohatlarda aholini ish bilan bandligiga samarali ta’minlashda o’zini-o’zi ish bilan band etishning o’rni biqiyosdir. Aynan mazkur faoliyat turiga davlat tomonidan uzliksiz va doimiy ravishda imkoniyatlar yaratilsa, o’z navbatida aholi tarkibida kambag’allikni qisqarish, aholi daromadlari va turmush darajasini barqarorlashuviga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Экономика труда: учебник / А.И.Рофе.-2-е.-М.: КНОРУС, 2011.- с. 159
2. Экономика труда: учебник /И.М.Алиев,Н.А.Горелов, Л.О.Ильина-М.:Издательство Юрайт, 2012 – с. 123
3. Q.Abdurahmonov. Mehnat iqtisodiyoti: Nazariya va amaliyot / Darslik. Qayta ishlangan va to’ldirilgan 3-nashri. T.: O’zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi «FAN» nashriyot davlat korxonasi, T.: 2019. – 257b
- 4.“Kichik va o’rta biznesning iqtisodiyotdagi o’rnini oshirish chora-tadbirlari to’g’risida” gi O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 19-martdagi dagi PF-50-sonli Farmoni/ lex.uz/.
5. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 9-yanvardagi “2024-yilda yangi ish o’rinlarini tashkil etish va aholi bandligiga ko’maklashish dasturi to’g’risida” gi PQ-7-son Qarori/ lex.uz/.
6. Tadbirkorlik faoliyati va o’zini o’zi band qilishni davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to’g’risida O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 8-iyunda qabul qilingan PQ-4742-sonli qarori. / lex.uz/.

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz